

Sygn. akt VI ACa 854/07

W Y R O K

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 grudnia 2007 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: Sędzia SA Grażyna Kołodziejaska (spr.)

Sędzia SA Maciej Kowalski

Sędzia SA Marek Podogrodzki

Protokolant: st. sekr. sąd. Małgorzata Mrozowska

po rozpoznaniu w dniu 27 listopada 2007 r. w Warszawie
na rozprawie sprawy z powództwa M. B.

przeciwko Towarzystwu (...) S.A. z siedzibą w W.

o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone
na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji
i Konsumentów

z dnia 16 kwietnia 2007 r., sygn. akt XVII Amc 42/06

- I. zmienia zaskarżony wyrok w pkt I ppkt a) w ten sposób, że oddala powództwo o uznanie za niedozwolone i zakazujące wykorzystywania w obrocie z konsumentami postanowienia art. 6 ust. 2 wzorca umowy o nazwie Ogólne warunki ubezpieczenia autocasco;
- II. w pozostałym zakresie apelację oddala i znosi między stronami koszty postępowania apelacyjnego.

VI A Ca 854/07

Uzasadnienie

Powódka, M. B. w sprawie przeciwko Towarzystwu (...) SA domagała się uznania za niedozwolone postanowień wzorca umowy, stosowanego przez pozwane Towarzystwo w umowach z konsumentami, zawartych w art. 6 ust. 2 i ust. 6 oraz art. 8 ust. 7 Ogólnych warunków ubezpieczenia autocasco, zatwierdzonych uchwałą Zarządu pozwanego. Objęte pozwem postanowienia przewidują dopuszczalność rozwiązania umowy ubezpieczenia autocasco przez pozwane Towarzystwo, z uwagi na zajście zdarzenia ubezpieczeniowego, bez podania przyczyny (art. 8 ust. 7 OWU) przed upływem terminu do którego została umowa zawarta, nakładają obowiązek zapłaty przez ubezpieczającego pełnej składki (według umowy, płatnej w ratach), przed terminem płatności określonym w umowie, w razie zaistnienia szkody, wskutek zdarzenia objętego ochroną ubezpieczeniową i zgłoszeniem roszczenia oraz upoważniają pozwaną do potrącenia kwoty składki z wypłacanego odszkodowania (art. 6 ust. 2 UWU) i wreszcie zwalniają pozwane Towarzystwo z obowiązku zwrotu składki, pomimo rozwiązania umowy przed końcem okresu jej obowiązywania, w sytuacji gdy w okresie ubezpieczenia zaistniało zdarzenie, w związku z którym pozwane Towarzystwo wypłaciło lub stało się zobowiązane do wypłacenia świadczenia (art. 6 ust. 6 OWU).

Powódka zawarła z pozwanym umowę ubezpieczenia autocasco według OWU zawierających zaskarżone postanowienia, a ten w stosunku do powódki skorzystał z zaskarżonych postanowień wzorca umownego.

Pozwane Towarzystwo (...) S.A. wносиło o oddalenie powództwa w całości i zasądzenia na jego rzecz kosztów procesu. Według zarzutów pozwanego zaskarżone postanowienia wzorca nie odpowiadają przesłankom wymaganym kumulatywnie według art. 385¹ § 1 Kodeksu cywilnego. Nie przecząc, że zaskarżone postanowienia były i są nadal stosowane w umowach z konsumentami, a ponadto nie są uzgadniane indywidualnie, to jednak nie

podlegają ocenie jako klauzule niedozwolone (abuzywne). Postanowienia art. 6 ust. 2 i ust. 6 wzorca dotyczą świadczenia głównego stron (ubezpieczającego) i zostały sformułowane jasno oraz jednoznacznie. Zachodzi zatem przesłanka negatywna wykluczająca uznanie tych postanowień wzorca, za niedozwolone. Nawet gdyby zachodziła dopuszczalność takiego badania – postanowienia te nie naruszają w sposób rażąco interesów konsumenta ani nie są sprzeczne z dobrymi obyczajami. Natomiast postanowienie art. 8 ust. 7 wzorca kształtuje prawo obu stron umowy do jej przedterminowego wypowiedzenia, dopuszczalnego zgodnie z art. 812 § 2 pkt 5 Kodeksu cywilnego, a więc nie prowadzi do dysproporcji praw między stronami.

Sąd Okręgowy w Warszawie, Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2007 r. uwzględniając powództwo, zaskarżone postanowienia uznał za niedozwolone i zakazał ich wykorzystywania w obrocie z konsumentami, zasądził od pozwanego na rzecz powódki 360 zł kosztów procesu i zarządził publikację wyroku w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Przyjmując w zasadzie za niesporny stan faktyczny sprawy, Sąd ten ocenił wszystkie zaskarżone postanowienia wzorca umowy za niedozwolone, w rozumieniu art. 385¹ § 1 Kodeksu cywilnego. Przede wszystkim, w ocenie Sądu Okręgowego, żadne z zaskarżonych postanowień nie odnosi się do głównych świadczeń stron, a zatem nie jest wyłączone spod możliwości oceny, co do pozostałych przesłanek abuzywności. W szczególności postanowienia art. 6 ust. 2 i ust. 6 pośrednio tylko łączą się ze świadczeniem ubezpieczającego (składką ubezpieczeniową). Sąd Okręgowy, wykładając pojęcie „postanowienie określające główne świadczenia stron” użyte w art. 385¹ § 1 Kodeksu cywilnego przyjął, iż chodzi tylko o takie postanowienia, które kształtują essentialia negotii, a bez których umowa w ogóle nie doszłaby do skutku. Zdaniem Sądu Okręgowego żadne z zaskarżonych postanowień nie mieszczą się w takiej kategorii, co powoduje, że ich ocena z punktu widzenia pozostałych przesłanek abuzywności jest dozwolona. W ocenie Sądu Okręgowego postanowienia art. 6 ust. 2 i ust. 6 łącznie kształtują prawa i obowiązki konsumentów w sposób rażąco naruszający ich interesy, sprzecznie z dobrymi obyczajami. Sąd ten, dokonując analizy charakteru prawnego umowy ubezpieczenia, wskazuje na nieekwiwalentność

świadczeń stron i na rozkład ryzyka, jaki jest dla niej znamienne. W związku z tym, w ocenie Sądu Okręgowego, wystąpienie zdarzenia ubezpieczeniowego nie usprawiedliwia niezwłocznego poboru odroczonej co do płatności części składki. Rażąco naruszenie interesu konsumenta na skutek takiego ukształtowania treści umowy polega na tym, że zawierając umowę ubezpieczenia konsument racjonalnie przewiduje termin płatności rat składki, a wystąpienie zdarzenia ubezpieczeniowego, spowoduje, że nagle będzie zmuszony do zapłaty reszty składki, bądź składka pomniejszy świadczenie pozwanego. Takie uregulowanie obowiązku konsumenta stoi w sprzeczności z celami umowy ubezpieczenia i przeczy instytucji rozkładania płatności składki w ratach.

Postanowienie art. 6 ust. 6 wzorca Sąd Okręgowy ocenia w nawiązaniu do postanowienia art.6 ust. 4 tego wzorca, wprowadzającego zasadę podporządkowania składki czasowi odpowiedzialności ubezpieczyciela, tj. w razie wcześniejszego rozwiązania umowy przewidującej zwrot części składki, proporcjonalnej do pozostałego okresu ochrony ubezpieczeniowej. Tymczasem postanowienie art. 6 ust. 6 wzorca łamie tę zasadę tylko z tej przyczyny, że w okresie ubezpieczenia zaistniało zdarzenie ubezpieczeniowe, wywołujące powstanie obowiązku świadczenia po stronie pozwanego. Takie ukształtowanie prawa konsumenta rażąco narusza jego interesy, bowiem powoduje, że samo zajście zdarzenie ubezpieczeniowego, pozwalające pozwanemu na wypowiedzenie umowy ubezpieczenia, wywoła w następstwie nie tylko możliwość rozwiązania umowy przez pozwanego, ale nie uzyska on zwrotu części składki za okres, w którym już nie będzie objęty ubezpieczeniem.

Postanowienie art. 8 ust. 7 wzorca, w ocenie Sądu Okręgowego, wyczerpuje znamiona ukształtowania praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami oraz rażąco narusza jego interesy. Przez to postanowienie, konsument może zostać „ukarany” przedterminowym rozwiązaniem umowy bez podania przyczyny, z tego tylko powodu, że pozwany wypłacił mu odszkodowanie.

W konsekwencji Sąd Okręgowy powództwo uwzględnił w całości.

Od powyższego wyroku apelację wniosło pozwane Towarzystwo, wnosząc o „uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa”, z zasądzeniem kosztów procesu za obie instancje, względnie o uchylenie tego wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Apelacja ta zarzuca zaskarżonemu wyrokowi sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału, poprzez wyprowadzenie z tego materiału wadliwego wniosku, polegającego na ocenie, iż zaskarżone w sprawie postanowienia ogólnych warunków ubezpieczenia, stosowanych przez pozwanego w umowach z konsumentami kształtują prawa i obowiązki konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, a także - w związku z tym – zarzuca naruszenie prawa materialnego. Ponadto, niezależnie od powyższego, apelacja zarzuca naruszenie przepisów postępowania tj art. 233 i 328 Kodeksu postępowania cywilnego. Wreszcie apelacja zarzuca sprzeczność zaskarżonego wyroku z art. 805 § 1 Kodeksu cywilnego i art. 812 § 2 pkt 5 Kodeksu cywilnego. Argumenty mające wykazać zasadność podstaw apelacji i jej wniosków nie odbiegają od stanowiska, jakie pozwany zajmował w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja pozwanego jest częściowo uzasadniona, gdy zarzuca naruszenie prawa materialnego tj, art. 385¹ § 1 Kodeksu cywilnego, w zakresie oceny postanowienia art. 6 ust. 2 wzorca umowy zawartego w ogólnych warunkach ubezpieczenia. Postanowienie to ma następujące brzmienie: *W ubezpieczeniach krótkoterminowych składka ubezpieczeniowa jest płatna jednorazowo. Przy rocznym okresie ubezpieczenia dopuszcza się możliwość jednorazowej opłaty składki lub opłaty składki w dwóch lub trzech ratach przy czym termin rat oraz ich wysokość określa się w dokumencie ubezpieczenia. W przypadku zaistnienia szkody wskutek zdarzenia objętego ochroną ubezpieczeniową i zgłoszenia roszczenia, składka za cały okres ubezpieczenia staje się wymagalna. (...) potrąca z przysługującego odszkodowania pozostałą do zapłaty kwotę składki lub uzależnia wypłatę odszkodowania od wcześniejszego opłacenia składki należnej za cały okres ubezpieczenia.*

Nie budzi wątpliwości, że postanowienie to odnosi się do głównego świadczenia ubezpieczającego (składki). Nie określa ono jej wysokości, lecz sposób uiszczenia (jednorazowo, albo ratalnie, oraz terminy i warunki płatności rat). Zgodnie zaś z art. 385¹ § 1 in fine Kodeksu cywilnego, wyłączone spod możliwości oceny w tym trybie są postanowienia określające główne świadczenie stron.

Nie można podzielić tezy przyjętej przez Sąd Okręgowy, iż takie elementy jak płatność świadczenia w ratach, oraz warunki wcześniejszego poboru nieopłaconych składek czy sposób ich pobrania nie mieszczą się w granicach określenia głównego świadczenia stron (tu ubezpieczającego). Gdy są one jednoznacznie sformułowane, nie było dopuszczalne prowadzenie oceny czy zachodzą pozostałe przesłanki uznania tego postanowienia za niedozwolone.

W zakresie zatem dotyczącym postanowienia art. 6 ust. 2 OWU doszło do wadliwej jego oceny, na skutek niewłaściwego zastosowania wskazanego przepisu prawa materialnego, a to czyni w tym zakresie apelację pozwanego uzasadnioną.

W pozostałym zakresie zarzuty apelacji nie są trafne. Kluczowym dla rozstrzygnięcia abuzywnego charakteru dwóch pozostałych postanowień jest istotne między nimi iunctim. Postanowienie art. 8 ust. 7 OWU stanowi, że *„po wystąpieniu szkody każda ze stron ma prawo pisemnego wypowiedzenia umowy ubezpieczenia z zachowaniem 30-dniowego okresu wypowiedzenia. Wypowiedzenie umowy jest dopuszczalne tylko w ciągu 30 dni od dnia wypłaty odszkodowania lub od dnia otrzymania przez właściciela pojazdu odmowy odszkodowania.”* Postanowienie to tylko z pozoru stwarza równoprawną sytuację obu stron umowy. W istocie służy, w przeważającym zakresie, interesowi pozwanego. Nie można obalić argumentu, że pozwany tak kształtując postanowienie umowy działa we własnym interesie, pozbywając się klienta, który skorzystał z ochrony ubezpieczeniowej. Takie ukształtowanie prawa pozwanego i konsumenta może powodować, zwłaszcza gdy spodziewana kwota odszkodowania nie jest znaczna, że ubezpieczony raczej zrezygnuje z domagania się odszkodowania, niż będzie ryzykował wypowiedzenie mu umowy, z czym będą wiązać się koszty zawarcia nowej umowy z innym

ubezpieczycielem i wynikające z tego koszty oraz inne niedogodności. Gdy zatem postanowienie to upoważnia pozwanego do wypowiedzenia umowy zawartej na czas określony tylko z tego powodu, że po jego stronie powstał obowiązek spełnienia świadczenia na rzecz ubezpieczonego, to takie postanowienie narusza dobre obyczaje i rażąco narusza interes konsumenta. O takim, abuzywnym charakterze tego postanowienia dodatkowo świadczy związane z nim postanowienie art. 6 ust. 6 OWU. To bowiem postanowienie, w brzmieniu *„zwrot składki nie przysługuje, jeżeli w okresie ubezpieczenia zaistniało zdarzenie, w związku z którym (...) wypłaciło lub jest zobowiązane do wypłaty odszkodowania.”* wyjaśnia rzeczywisty charakter, cel i skutki regulacji zawartej w art. 8 ust. 7 OWU. Razem oba postanowienia wprowadzają regułę, wedle której wykonanie obowiązku przez pozwanego, w zakresie wynikającym z umowy ubezpieczenia, powoduje podwójnie niekorzystny skutek po stronie konsumenta. Takie kształtowanie wzajemnych praw i obowiązków jest niezgodne z dobrymi obyczajami. Nie ma zatem racji apelacja pozwanego, gdy polemizuje z prawidłową i zgodną z art. 385¹ § 1 Kodeksu cywilnego oceną obu ostatnio omówionych postanowień wzorca umowy.

Wreszcie należy zauważyć, że zarzuty apelacji naruszenia prawa materialnego, tj art. 805 § 1 i art. 812 § 2 pkt 5 Kodeksu cywilnego wydają się polegać na nieporozumieniu. Przedmiotem oceny zaskarżonych postanowień nie była ich zgodność z przepisami Kodeksu cywilnego, regulującymi umowę ubezpieczenia. Bynajmniej Sąd pierwszej instancji nie orzekał na podstawie wskazanych ostatnio przepisów Kodeksu cywilnego, ani ich nie pomija. Ma rację pozwany gdy stwierdza, powołując się na przepis art. 812 § 2 Kodeksu cywilnego, że ogólne warunki ubezpieczenia powinny określać tryb, warunki, sposób oraz przesłanki i terminy wypowiedzenia umowy przez ubezpieczającego lub zakład ubezpieczeń. Sąd pierwszej instancji orzekając o abuzywności zaskarżonego postanowienia nie neguje prawa do uregulowania powyższej materii w stosowanym przez pozwanego wzorcu umowy, lecz trafnie ocenia sposób jej uregulowania jako sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający interes konsumenta.

Również wprowadzone z dniem 10 sierpnia 2007 r. (ustawą z dnia 13 kwietnia 2007 r. – Dz. U. Nr 82, poz. 557) zmiany przepisów kodeksu cywilnego, w szczególności jego art. 812 – 814, regulujących umowy ubezpieczenia nie wpływają na odmienną ocenę przedmiotowych postanowień wzorca umownego, jako abuzywnych.

Także w świetle nowego brzmienia tych przepisów, postanowienia te nie przestają kształtować praw i obowiązków konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszać ich interesy.

Zarzuty apelacji, dotyczące naruszenia przez sąd pierwszej instancji przepisów o postępowaniu są niczym nieuzasadnione. Stan faktyczny sprawy nie był sporny, a jedynie sporna była ocena postanowień wzorca umownego stosowanego przez pozwanego, pod kątem przesłanek wskazanych w art. 385¹ Kodeksu cywilnego. Ten zaś element nie należy do ustaleń faktycznych lecz jest składnikiem procesu stosowania prawa materialnego.

Podsumowując, skoro apelacja pozwanego okazała się tylko częściowo uzasadniona należało orzec jak w sentencji, zmieniając zaskarżony wyrok jedynie w części dotyczącej postanowienia zawartego w art. 6 ust. 2 wzorca umowy i oddalając w tym zakresie powództwo w oparciu o przepis art. 386 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego oraz oddalając nieuzasadnioną apelację w pozostałym zakresie na podstawie art. 385 Kodeksu postępowania cywilnego. Zniesienie kosztów postępowania apelacyjnego między stronami na uzasadnia art. 100, w związku z art. 108 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego.